

УДК 341.64

*В. В. Сокурєнко***МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД США ТА ФРАНЦІЇ
У СФЕРІ ОБОРОНИ**

Питання забезпечення обороноздатності країни в сучасних умовах набувають усе більшого заострення і значення. Виклики сучасного часу, що постають перед Україною, надзвичайно актуалізують завдання побудови обороноздатної, правової та демократичної держави. Країни-лідери глобалізації вступили в інформаційну стадію цивілізаційного розвитку, коли всі основні характеристики держави й економіки змінюються радикально та якісно. Вони швидко розвиваються, поступово збільшуючи розрив із рештою світу, не обмежуються в конструктивних засобах і не знижують темпів, через що бар'єр між ними і країнами-аутсайдерами стає практично нездоланим для останніх, принаймні в найближчому майбутньому.

Загальні питання дослідження державної політики у сфері оборони частково відображено в дослідженнях О. Бандурки, І. Гавради, І. Іллінського, Д. Кіпатрік, Л. Пала, В. Попова, В. Халіпова та інших.

Запозичення досвіду зарубіжних країн у сфері здійснення правового регулювання оборонної сфери має стати одним із пріоритетних напрямів на шляху реформування цієї сфери публічного адміністрування в Україні. Проте варто враховувати, що сліпе запозичення зарубіжного досвіду дає недостатній ефект, створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин, істотно знижує рівень ефективності державного управління загалом і в цій сфері зокрема. Враховуючи це застереження, важливим і необхідним, поряд із запозиченням зарубіжного досвіду, є врахування національних традицій і тенденцій у сфері нормотворення й державного управління. Однак який, так би мовити, вектор запозичення необхідно обирати як основний, досвід яких держав необхідно використовувати насамперед? Відповідь на поставлене питання залежить від низки факторів. З одного боку, як уже зазначалось, необхідно намагатися враховувати національні особливості юридичної регламентації зазначених правовідносин і специфіку оборони в Україні. За таких умов обов'язковим на цьому шляху є запозичення досві-

ду держав, що мають подібну структуру сфери оборони, спільні пріоритети у використанні методів, форм і функцій державного управління тощо. У контексті цього найбільш виправданим є запозичення досвіду країн-сусідів.

Однією з найбільш забезпечених та обороздатних армій у світі є армія **Сполучених Штатів Америки**. Закон про національну безпеку, прийнятий конгресом 26 липня 1947 р., санкціонував створення основних органів країни, задіяних у забезпеченні національної безпеки, а також визначив обов'язки вищих посадових осіб США у сфері формування політики й забезпечення координації діяльності в цій галузі федеральних відомств.

Відповідно до вимог Закону, була створена Рада національної безпеки (далі – РНБ) у складі президента, віце-президента, державного секретаря та міністра оборони. Завданням Ради є «інтеграція внутрішньої, зовнішньої і військової політики в інтересах забезпечення національної безпеки з тим, щоб військо та інші міністерства й відомства уряду більш ефективно взаємодіяли в питаннях, що належать до сфери національної безпеки». Для забезпечення діяльності РНБ при ньому був створений апарат на чолі із помічником президента з національної безпеки. Законом 1947 р. було створено також національне військове відомство, яке поправкою 1949 р. було перейменовано в Міністерство оборони, що включає в себе три міністерства видів Збройних Сил США, а також комітет начальників штабів. Цим самим законодавчим актом було створено Центральне розвідувальне управління (ЦРУ), основним завданням якого є забезпечення вищого політичного керівництва країни інформацією, необхідною для прийняття рішень у сфері забезпечення національної безпеки й оборони.

Кардинальні зміни у структурі Збройних Сил США, насамперед у системі керівництва ними, були проведені на основі Закону про реорганізацію Міністерства оборони США 1986 р. (закон Голдвотера-Ніколса), який розроблявся протягом майже тридцяти років.

Цей Закон став одним із найбільш значних документів у післявоєнний період, визначав основні напрями реформування американського військового відомства. У ньому було враховано досвід війни у В'єтнамі, багатьох локальних конфліктів, тенденцій, що намітилися до середини 80-х рр. минулого століття.

Закон складається зі вступу й шести розділів. У вступі сформульовані загальні цілі закону, сутність яких полягає у зміцненні громадянського контролю над Міністерством оборони США, позицій військового керівництва країни в процесі прийняття найважливіших військово-політичних рішень, а також у наданні самостійності видам Збройних Сил США.

Водночас, констатує положення специфічного закону у сфері оборони США, варто зазначити, що сутність нововведень, згідно із Законом 1986 р., полягала в такому: а) зміцнення громадянського контролю над міністерством оборони; б) посилення позицій військового керівництва в процесі прийняття рішень; в) надання самостійності видам Збройних Сил США; 4) розширення кола обов'язків КНШ і посиленні впливу голови

КНШ у політичній сфері управління Збройних Сил США; 5) наданні реальних повноважень головнокомандувачу об'єднаними командуваннями з управління військами (силами).

Вагомим та успішним у сфері оборони є передовий досвід **Великої Британії**. З моменту входження до НАТО Великобританія відіграє одну з провідних ролей у Північноатлантичному союзі, при цьому всіляко підтримує позицію США. Будучи однією з трьох ядерних держав альянсу (поряд із США та Францією), Великобританія має найважливіше значення в планах щодо стримування агресивних прагнень проти НАТО.

Лондон є одним із найбільших фінансових вкладників у бюджет цієї організації. Оборонний бюджет Британії у 2013 р. становив майже 59 млрд дол. США (2,4% ВВП). Британська армія налічує 174 тисячі військових, які регулярно беруть участь у навчаннях і операціях НАТО. Збройні Сили цієї країни активно залучалися до операцій НАТО в Косово, Боснії, Афганістані й Іраку. Літаки військово-повітряних сил і військово-морських сил Великобританії відіграли важливу роль у забезпеченні натівських військ повітряною розвідкою і прикриттям із повітря в операціях в Іраку й Афганістані.

Про значний вплив Лондона всередині НАТО свідчить той факт, що велика частина штату цивільних і військових структурних підрозділів складається із британців, а представник Великобританії Лорд Робертсон Порт-Елленскій із 1999 р. до 2003 р. обіймав пост генерального секретаря альянсу. Збройні Сили Великобританії (які офіційно іменуються як Збройні Сили її Величності) є одними із найбільш боєздатних армій світу, озброєних найсучаснішою технікою. Вони відіграють ключову роль у системі спільної оборони НАТО і проведенні миротворчих операцій цього блоку [1].

У Великобританії діє програма «Солдат майбутнього», головна ідея проекту полягає у збільшенні ефективності й продуктивності окремого солдата. Покращення показників досягається завдяки використанню технологічних досягнень XXI ст., у тому числі системи позиціонування й навігації, системи нічного бачення, поліпшених систем ціленаведення, систем моніторингу психофізіологічних параметрів стану бійця, а також новітніх розробок у галузі наноматеріалів для створення легкої динамічної броні-екіпіровки, яка може ще виконувати опорні функції екзоскелета.

У світі налічується не більше ніж 8 сучасних екіпіровок Future Soldier. Це системи бойових комплектів: США – Land Warrior і Mounted Warrior, Франції – FELIN (Fantassin a Equipements et Liaisons Integres), Німеччини – IdZ (Infanterist der Zukunft), Великобританії – FIST (Future Integrated Soldier Technology), Іспанії – COMFUT (COMbatiente FUTuro or Future Warfighter), Канади – ISSP (Integrated Soldier System Project) та Ізраїлю – ANOG. Десятки країн світу, у тому числі більшість країн НАТО, упроваджують у своїх арміях сучасні комплекти бойової екіпіровки солдата, але за основу вони беруть напрацювання флагманів світової оборонної галузі.

Кращі екіпіровки, відповідно до загальнодержавної програми «Солдат майбутнього», загалом сконструйовані за однаковою схемою – наявні ос-

новні елементи й технологічні. До основних елементів належать бронези-лет, шолом, системи нічного бачення, радіостанція й інші види зв'язку, навігатор, блок живлення та багатофункціональна стрілецька зброя; високотехнологічні компоненти – лазерний далекомір, компактний комп'ютер, нашоломний або нагрудний дисплей, необхідні бази даних, електронні карти, система позиціонування, програми, що підтримують оперативний діалог і надання інформації в реальному часі. Їх характеризує система цифрового управління боем, створена у США та Ізраїлі.

Сучасне екіпірування солдата – це комплексне рішення із 5–10 під-систем, включаючи засоби захисту, ведення вогню, зв'язку, управління, а також життєво– й енергозабезпечення тощо. Уряд Великобританії дотри-мується принципу: «Боець, одягнений у бойову екіпіровку, стає одиницею єдиної мережі управління, здатної вести двосторонній обмін даними із командуванням».

Отже, на прикладі Великобританії стає очевидно, що добре оснаще-ний солдат готовий якісно та професійно виконувати покладені на нього державою завдання оборонного характеру. Разом із тим сучасний стан економіки України дає всі підстави говорити про те, що матеріально-тех-нічне забезпечення українського солдата навіть приблизно не наближено до солдата Великобританії. Водночас убачається необхідним створення й реалізація національної програми щодо збільшення матеріально-технічного оснащення українського солдата, у тому числі й у плані військового нав-чання. Розмір коштів, виділених у Державному бюджеті на 2015 р., дає підстави говорити про недостатність можливості запровадження програ-ми розвитку матеріально-технічного забезпечення українського солдата як повноцінної одиниці української армії [2].

На початку 90-х рр. минулого року **Франція** стала лідером за кількістю сил, задіяних в операціях НАТО.

Загалом Франція одна з небагатьох країн, у складі Збройних Сил якої є майже повний спектр сучасного озброєння й військової техніки власного виробництва – від стрілецької зброї до ударних атомних авіаносців (які, окрім Франції, є тільки у США).

Франція є країною-власницею ядерної зброї. Офіційною позицією фран-цузького уряду завжди було створення «обмеженого ядерного арсеналу на мінімально необхідному рівні». Стратегія сфери оборони та національної безпеки визначається на сьогодні із п'яти основних стратегічних функцій: знати й передбачати, запобігати, стримувати, захищати, вчасно втрутити-ся. У цьому контексті роль Міністерства оборони Франції полягає в забез-печенні захисту території, населення й інтересів французів. Воно також відповідає за інші місії в межах міжнародних (НАТО) чи регіональних (європейська оборона) угод і договорів [3].

Військово-оборонне будівництво Франції ґрунтується на чотирьох дирек-тивних принципах:

1) забезпечення стратегічної незалежності Франції, що зумовлює необ-хідність підтримання можливостей для самостійного проведення операцій;

2) відповідність Збройних Сил можливим сценаріям їх застосування під час конфліктів і криз, забезпечення можливості проведення операцій із примусу до миру, підтримання можливостей мирного кризового врегулювання в найрізноманітніших умовах;

3) диференціація сил для завдань стримування, оборони, примусу до миру чи врегулювання криз. Цей новий принцип спеціалізації підрозділів спрямований на підвищення ефективності військ кожного конкретного завдання, економлячи кошти, даючи змогу відмовитися від надмірного дорогого спорядження, непотрібного в тих чи інших випадках;

4) об'єднання зусиль із європейськими партнерами Франції, які мають на меті спільне використання частини військових можливостей у низці завдань (захист комунікацій, стримування, зовнішнє втручання).

Відповідно до положень «Білої книги Франції», реформування сфери оборони Франції передбачає, що вже до 2025 р. у Франції з'являться можливості як для забезпечення допомоги, так і для проведення самостійних військових операцій. Передбачається посилення потенціалу розвідки й сил спеціального призначення, які відіграють ключову роль у військових операціях. Так, бойовий склад Сухопутних військ налічує близько 66 тисяч осіб у складі 7 змішаних бригад, дві з яких мають можливість вести активні дії проти супротивника, оснащеного важким озброєнням (200 бойових танків, 250 середніх танків, 2 700 багатоцільових бойових броньованих машин, 140 розвідувальних та ударних і 115 багатоцільових вертольотів, а також 30 тактичних БПЛА). Військово-морські сили Франції нараховують 4 підводних ракетноносця із балістичними ракетами, 6 багатоцільових підводних човнів, 1 авіаносець, 15 фрегатів першого рангу, 6 сторожових кораблів, 15 кораблів ОВР, 3 кораблі управління та проекції сили. У складі Військово-морських сил Франції також залишиться морська патрульна авіація й мінно-тральні сили, що забезпечують захист комунікацій і проведення операцій за кордоном. Військово-повітряні сили нараховують близько 225 бойових літаків (Rafale), включаючи палубні, близько 50 тактичних транспортних літаків (A400M і CN-235), 7 літаків АВАКС (E-3F), 12 заправників (A330MRTT), 12 БПЛА-розвідників на ТВД (MALE), легкі розвідувальні літаки та 8 батареї зенітно-ракетних систем ППО (SAMP/T).

На особливу увагу заслуговує політика Франції щодо НАТО і Європейського Союзу. Франція переконана, що сильний і ефективний альянс служить її інтересам та інтересам Європи. НАТО і Європейський Союз не конкурують – тепер це два союзи, які доповнюють один одного. Прагматична й тісна співпраця між цими двома організаціями – важлива мета для Франції. Тому вона має намір виконувати свою роль – забезпечення національної безпеки. На сьогодні Франція стикається з багатьма загрозами, проблемами і кризами разом зі своїми європейськими партнерами.

У межах Європейського Союзу Франція збирається розвивати стратегічне бачення, основане на спільному аналізі ризиків і загроз, що зачіпають внутрішню безпеку держав-членів Союзу. Нинішні обставини роблять можливим прагматичний підхід до політики безпеки й оборони, так як

країни-учасниці Європейського Союзу розуміють, що вже на сьогодні необхідно мобілізувати всю гаму цивільних і військових інструментів для запобігання кризам, які так сильно впливають на безпеку.

Франція розглядає політику безпеки і спільної оборони не як самоціль, а як інструмент для досягнення єдиної мети. Імпульс інтеграції на військовому рівні Франції виходить від найбільш високого політичного європейського інституту – Європейської Ради. У зв'язку з цим Франція пропонує створити «Білу книгу Європейського Союзу», яка чітко сформулювала б стратегічні цілі й інтереси Союзу та сприяла б будівництву більш стійкого міжнародного порядку.

У доктрині необхідно акцентувати увагу на необхідності стабілізації «європейського сусідства», яке є серйозною проблемою безпеки для всіх країн-членів Союзу. Із двадцятьма вісьмома цивільними й військовими операціями, проведеними із 2003 р., Європейський Союз уже набув реального досвіду в питаннях про управління кризами та збереження миру. Ці операції засвідчили, що Європа може успішно справлятися з поставленими завданнями: боротьба з піратством, допомога у відновленні верховенства закону, реформа системи безпеки або стабілізації в кризі країн.

Двостороннє співробітництво між державами-членами також має сприяти розвитку більш інтегрованого потенціалу, такого, який Франція побудувала з Німеччиною та Великобританією.

Розвиток європейського ринку озброєнь і зміцнення виробничої та технологічної бази європейської оборони (BITD-E) у військовій промисловості є одними зі стратегічних пріоритетів Франції. Стокгольмська програма 2010–2014 рр. і Стратегія внутрішньої безпеки, прийнята Європейською Радою, дали змогу розробити комплексний підхід до основних питань внутрішньої безпеки, що визнає спадкоємність між внутрішньою й зовнішньою безпекою та висловлює солідарність між державами-членами.

Варто зазначити, що за обсягами військового фінансування (58,2 млрд дол. США) у 2013 р. Франція посідає третє місце в НАТО після США і Британії. Французька армія одна із найсучасніших у світі і третя за кількістю (213 тис.) серед країн НАТО [4].

У військову організацію Франції входять збройні сили, що складаються із сухопутних військ, військово-повітряних і військово-морських сил. Складовою частиною збройних сил є військова жандармерія. У військову організацію також уходить корпус «швидкого реагування», призначений для участі в операціях НАТО на Центральноєвропейському напрямі військових дій самостійно або у складі збройних сил, захисту інтересів Франції за межами Європи, переважно в Африці, вирішення в разі необхідності завдань територіальної оборони.

Отже, найважливіша мета оборонної політики Франції полягає в тому, щоб захищати життєві та стратегічні інтереси країни, а також ті інтереси, які пов'язані з міжнародними зобов'язаннями і статусом світової держави. Захист вищезазначених інтересів буде здійснюватися не тільки військовими засобами, а й адекватною системою оборони шляхом забезпечення її сталості.

На прикладі оборонної політики Франції стає зрозумілим, що лише активна, цільова і продуктивна державна політика в певній сфері надасть можливість зміцнення обороноздатності держави. Разом із тим, спираючись на досвід Франції, варто говорити про необхідність підвищення розвитку власного оборонного виробництва, тим паче що на території України знаходиться низка підприємств оборонно-промислового комплексу, які потенційно здатні забезпечувати ланцюгове виробництво оборонної продукції та реалізовувати державне оборонне замовлення. Для цього безпосередньо необхідно збільшення фінансування на розвиток діяльності цих підприємств. Водночас необхідно говорити і про важливість виходу на європейський ринок озброєння, спільного виробництва військової техніки і зміцнення міжнародних виробничих відносин в оборонній сфері.

Література

1. Збройні сили Великобританії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euroatlantica.info/povini/644-zbroini-sily-velykobrytanii.html>.
2. Про Державний бюджет на 2015 рік : Закон України від 28 грудня 2014 року № 80-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 5. – Ст. 37.
3. Le rôle du ministre de la défense [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.defense.gouv.fr/portail-defense/ministere/le-role-du-ministere-de-la-defense>.
4. Збройні сили Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euroatlantica.info/povini/641-suchasne-ozbroiennia-frantsii.html>.

А н о т а ц і я

Сокурєнко В. В. Міжнародний досвід США та Франції у сфері оборони. – Стаття.

У статті проаналізовано міжнародний досвід правового регулювання у сфері оборони США та Франції; розроблено ґрунтовні висновки і пропозиції щодо розглядуваної теми.

Ключові слова: оборона, безпека, правове регулювання, держава, національна безпека й оборона.

А н н о т а ц и я

Сокурєнко В. В. Международный опыт США и Франции в сфере обороны. – Стаття.

В статье осуществлен анализ международного опыта правового регулирования в сфере обороны США и Франции; разработаны обстоятельные выводы и предложения по рассматриваемой теме.

Ключевые слова: оборона, безопасность, правовое регулирование, государство, национальная безопасность и оборона.

S u m m a r y

Sokurenko V. V. International experience United States and France in the field of defense. – Article.

In this scientific article analyzes the international experience of legal regulation of Defense and France. Also developed solid conclusions and proposals on rozhyadayemoyi topics.

Key words: defense, security, legal regulation, state, national security and defense.